

overigens niet zeggen, dat Glissenars boek overbodig is. Geenszins. Glissenaar geeft als eerste een totaaloverzicht van de carrière van de grillige Douwes Dekker. Zijn studie bevat een enorme hoeveelheid aan wetenswaardige informatie over zijn persoon, gebaseerd op een zeer uitgebreid — zij het zeker niet compleet — literatuur- en krantenonderzoek en is bovendien vlot geschreven. Glissenaar schetst de uiterst boeiende en controversiële Douwes Dekker in al zijn vele facetten met verve. Als biografie kan het boekwerk dan ook zonder meer als een verdienstelijk overzichtswerk worden betiteld.

Toch is het geen geheel geslaagde poging geworden Douwes Dekker te portretteren. In zijn drang om het onjuist veronderstelde negatieve oordeel bij te stellen, gaat Glissenaar mijns inziens de mist in. De door de Indonesische staatsideologie op een heldenvoetstuk geplaatste Douwes Dekker — hij is tot nationale vrijheidsheld uitgeroepen en zijn borstbeeld staat als enige niet-Indonesiër in de Indonesische Hall of Fame — wordt door hem te weinig kritisch belicht. In navolging van de Indonesische geschiedenisboekjes zet ook Glissenaar Douwes Dekker neer als dé leermeester en meest invloedrijke raadgever c.q. ideoloog van de eerste generatie Indonesische nationalistische voormannen. Dit kan misschien wel terecht zijn, maar Glissenaar toont dat niet overtuigend aan. Hij veronderstelt te veel en neemt te veel voor feit aan. Bovendien laat Glissenaar zich in zijn oordeel over Douwes Dekker al te veel leiden door zijn verontwaardiging over de inderdaad weinig voorkomende behandeling door het gouvernement van zijn hoofdpersoon. Weliswaar schetst Glissenaar Douwes Dekker in al zijn vele gezichten inclusief de minder fraaie trekken, maar de Indonesische zweem van heldenverering blijft om hem heen hangen. Te zeer nog wordt hij afgeschilderd als martelaar voor de goede zaak. De partij die Glissenaar voor Douwes Dekker trekt en het overdadige eerbetoon dat hij hem geeft, doet zijn betrouwbaarheid als onderzoeker dan ook geen goed. Het lijkt me juist de taak van de onderzoeker om de Indonesische heiligverklaring en mythologisering van zijn glans te ontdoen en Douwes Dekker in een historisch perspectief te plaatsen dat hem recht doet. En dit nu ontbreekt te zeer. Glissenars biografie is te veel beschrijving en te weinig analyse. Als informatiebron over het leven van Douwes Dekker is het boek zeker van waarde, als geschiedwerk veel minder. Daarvoor zitten er te veel historische slordigheden in en heeft het te weinig diepgang. Deze studie zou bovendien veel aan meerwaarde gewonnen hebben indien zij geannoteerd was geweest. Het valt dan ook te betreuren dat hij heeft nagelaten zijn bronnen te vermelden. Al met al is het eindresultaat teleurstellend. De echte biografie over Douwes Dekker moet kortom nog geschreven worden, hetgeen Glissenaar overigens zelf ook onderkent. Het is goed te weten dat Van der Veur daar al jarenlang aan werkt.

Hans Meijer

J. Melissen, ed., *Diplomatie. Raderwerk van de internationale politiek* (Assen: Van Gorcum, 1999, 246 blz., f49,50, ISBN 90 232 3425 1).

Zoals op de achterflap van het boek terecht wordt opgemerkt is dit het eerste Nederlandstalige handboek over diplomatie. De bundel vormt een goede inleiding op het onderwerp en verschaft inzicht in de veranderingen waaraan de diplomatie in de twintigste eeuw onderhevig was. In de eerste bijdrage van zijn hand schetst Jan Melissen in kort bestek een helder overzicht van de hoofdlijnen in de ontwikkeling van de diplomatie. Diplomatie wordt daarbij gezien als het instrument van het buitenlands beleid en tegelijkertijd omschreven als een mechanisme van de internationale statensamenleving. Beide niveaus van analyse komen in het boek

aan bod. De eerste invalshoek staat centraal in het artikel van Van Staden over de relatie tussen het ministerie van buitenlandse zaken en de diplomatieke posten. Hetzelfde geldt voor de meeste thematische bijdragen. Zo stelt Robert Serry de exportbevordering aan de orde en verkennt Maarten Mourik de culturele dimensie van de diplomatieke praktijk. Dat laatste stuk blijft naar mijn mening teveel steken in een inventarisatie. Serry schetst de wijze waarop diplomatieke instrumenten kunnen worden gebruikt ter bevordering van de Nederlandse export en investeringen in andere landen. Dat de jarenlange stammenstrijd tussen de ministeries van buitenlandse zaken en economische zaken daarvoor belemmerend werkte, wordt helder uiteengezet. De herijking van het buitenlands beleid dat door het paarse kabinet werd uitgevoerd, heeft de voorwaarden geschapen om deze competentiegeschillen te doorbreken. De auteur pleit voor verdergaande aanpassingen in de organisatie mede omdat de behartiging van economische belangen in toenemende mate ook een taak van de Nederlandse vertegenwoordigers in het buitenland vormt.

Veel aandacht in de bundel gaat uit naar de veranderde methoden van de diplomatie. Zo gaat Jan Melissen in een boeiend betoog in op de institutionalisering van de topconferentie en Anniëke van Ginneken op de ontwikkeling van de multilaterale diplomatie. Die laatste is een van de weinige bijdragen waarin de veranderingen in een groter historisch kader worden geplaatst. De auteur toont aan hoe de toename van de multilaterale diplomatie in de twintigste eeuw verlopen is. De oprichting van de Volkenbond luidde een nieuwe fase in binnen de internationale betrekkingen waardoor parallel aan de bestaande bilaterale relaties een tweede kanaal ontstond. De multilaterale betrekkingen zijn na de Tweede Wereldoorlog verder toegenomen en tegelijkertijd diffuser geworden. Ondanks de vele verschijningsvormen en de toename van het aantal actoren blijven nationale staten echter ook gebruik maken van de traditionele bilaterale contacten om hun nationale belangen te behartigen.

Als er één terrein bestaat waarop de kracht en het belang van de multilaterale diplomatie naar voren komt, is dat op het gebied van de mensenrechten. Cees Flinterman en Vincent de Graaf gaan in hun hoofdstuk nader in op dat thema. Zij besteden aandacht aan de moeizame verhouding tussen mensenrechten en diplomatie en staan vervolgens stil bij de uitvoering van het Nederlands beleid. Dat laatste deel van hun bijdrage is niet goed uitgewerkt en de combinatie van beide invalshoeken leidt in deze bijdrage alleen tot verwarring. Ramses Wessel slaagt wel bij zijn analyse van de wijze waarop het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de Europese Unie invloed uitoefent op de diplomatieke betrekkingen van de betrokken staten. Binnen de unie heeft dit beleid geleid tot institutionalisering van de betrekkingen tussen de vijftien lidstaten waarvoor nieuwe instrumenten zijn ontwikkeld. Wessel toont tevens aan dat de unie op het gebied van handel en hulp aan derde landen een sterk geharmoniseerd beleid voert. Op de terreinen die behoren tot de eerste, communautaire pijler is de diplomatie in hoge mate een aangelegenheid van de unie geworden. De verregerende samenwerking tussen de lidstaten heeft nog niet geleid tot een gemeenschappelijke buitenlandse dienst.

In deze bundel komen zowel (oud)diplomaten aan het woord als wetenschappers afkomstig uit verschillende disciplines. Dat levert een gemêleerd beeld op, maar die grote variëteit werkt nergens storend. Integendeel, juist door de afwisseling van theorie en praktijk biedt het boek een aardige kennismaking met de diplomatie als studie- en onderzoeksobject. De gebruikswaarde van het boek wordt nog verhoogd door de beknopte lijstjes met aanbevolen literatuur die aan ieder hoofdstuk zijn toegevoegd en de lijst met diplomatieke termen die als bijlage is opgenomen.

L. Giebels, *Soekamo. Nederlandsch onderdaan. Biografie 1901-1950* (Amsterdam: Bert Bakker, 1999, 531 blz., f49,90, ISBN 90 351 2088 4 (paperback), ISBN 90 351 2114 7 (gebonden)).

Wat de Japanse keizer Hirohito was voor Indische oorlogsgetroffenen — het symbool van al het oorlogsleed waarop zij hun woede richtten —, was de Indonesische president Soekamo voor de naoorlogse generatie Nederlanders. In de jaren vijftig en zestig had hij hier een buitengewoon slechte pers. Hij personifieerde de strijd met een malafide, extremistische tegenstander die zich niet aan de regels (lees: de Nederlandse voorschriften) had gehouden, en symboliseerde het verlies van Indië. Het is daarom te loven dat Soekamo nu met een Nederlandstalige biografie wordt geëerd. Behalve een korte schets van Paul van 't Veer en de vertaling van het werk van de Duitse historicus Bernhard Dahm ontbrak het tot nog toe aan een Nederlandstalig overzicht van zijn leven. De mooie, geserreerde biografie van John Legge, ook als Pelican pocket verschenen, is nooit vertaald. In de jaren zeventig zag geen enkele Nederlandse uitgever daar blijkbaar brood in.

Er is verder echter helaas weinig reden tot vreugde. Die wordt namelijk getemperd door het grote aantal kanttekeningen, dat er bij dit boek te maken valt. Allereerst klopt het perspectief — zie de ondertitel — niet. Giebels, die al een biografie van L. J. M. Beel op zijn naam heeft staan, heeft Soekamo in zijn eerste negenenvestig jaar getekend als 'Nederlands onderdaan'. Daaruit klinkt een al te Nederlandse visie op zijn hoofdpersoon, die alleen strikt juridisch te verdedigen valt. Maar geschiedenis is meer dan wetsteksten. Zelf beschouwde Soekamo zich allerminst als zodanig. Voor hem had dat onderdaanschap met de komst van de Japanners en zeker na de uitroeping van de onafhankelijkheid op 17 augustus 1945 afgedaan. Dahm heeft in zijn proefschrift van 1964, dat vrijwel dezelfde periode uit Soekamo's leven behandelt, juist laten zien hoezeer diens optreden was doordrenkt van de Javaanse cultuur, reden voor zijn grote populariteit onder de massa. Soekamo's culturele context is in dit boek weliswaar niet geheel weggeschreven, maar aandacht voor het Nederlandse overheerst: zijn westerse scholing, zijn universitaire architectuurstudie, de invloeden van het katholicisme die hij tijdens zijn verbanning naar Flores onderging. Al deze zaken krijgen mime, soms overmatige aandacht.

Daarbij is het boek onevenwichtig geconstrueerd. Giebels toont grote belangstelling voor de jaren tot 1945. Details worden daarbij niet geschuwd, soms uitlopend op minzaam gebabbel over verliefdheden en toneel in ballingschap, waar men grotere lijnen en stappen zou verwachten. De hoofdzaak — de Indonesische revolutie — is vrijwel alleen in algemene termen beschreven. Dat is handig voor wie zo'n helder overzicht wenst, maar heeft als bezwaar dat de persoon Soekamo nauwelijks uit de verf komt. Deze bleef in de periode 1945-1950 bestuurlijk op de achtergrond en greep alleen in bij politieke crises. In de officiële documenten is hij dan ook weinig prominent aanwezig; voor ander materiaal moet men Indonesisch kennen. Giebels beheerst die taal niet en moet het hebben van vertalingen en interviews. Daardoor krijgt een bijzaak zoals een brief van een Nederlandse ingenieur/leermeester die Soekamo raadt de oud-Javaanse staatsstructuur over te nemen, meer aandacht dan die van een noot, die deze hoogstens zou verdienen.

Ook de titels van de laatste twee hoofdstukken roepen bezwaren op. Giebels verdeelt de periode 1945-1949 in tweeën; hij behandelt de jaren 1945-1947 tot en met het Akkoord van Linggadjatti onder de kop 'Dekolonisatie'; de daarop volgende twee jaar onder de titel 'De onafhankelijkheidsstrijd'. Dat lijkt me niet juist. Alsof er een gewilde dekolonisatie van Nederlandse zijde zou zijn, die helaas uitliep op een strijd. Vanaf het begin is het een militair optreden en diplomatiek touwtrekken geweest. De 'vuile oorlog' begon niet pas met de Tweede